

הקדמה

במאמר זה אנסה לעורר את סקרנותכם האינטלקטואלית, קוראים יקרים, האמנם טמונה בתורה התייחסות ערכית מסוימת לשני מושגים הנתפסים בעינינו כמושגים כמותיים בלבד ואשר אין קשר רעיוני ביניהם: המושג "תמים" והמושג "זמן". על ידי כך ננסה להבין פסוק הקושר ביניהם, וגם ננסה ללמוד את הרעיונות המסתתרים מאחורי הדברים, לתועלתנו.

המלה "תמים" נתפסת בעינינו כתכלית השלמות. האם זו בעיקר שלמות מתמטית או בעיקר שלמות ערכית?

הניתן שם ומידה לזמן על פי אורכו (משכו) או על פי ערכו? כשניסיתי פעם לעיין בתשומת לב במצוות ספירת העומר, בנסיון לדלות ממנה "דבר תורה", משך התיאור הנאה "שבע שבתות תמימות" את תשומת לבי. משהתבוננתי בו שוב ושוב בנסיון להגיע לתובנה חדשה ומבלי לדעת אפילו לאן אני חותר, עוררה בי המילה "תמימות" אסוציאציות לאזכורים נוספים של המושג "תמים" בתורה, והנטייה הטבעית למצוא "מכנה משותף" הובילתני לקושיה על הביטוי "שבע שבתות תמימות" אשר הנסיון לתרצה הביאני להבנה שהתורה נותנת לזמן מעלה ערכית הנובעת לא רק ממשכו אלא גם משילובו עם קטעי זמן נוספים בעלי תכלית זהה ליצירת יחידת זמן מועילה יותר, ועל כן "נעלה" יותר. אנסה לשתף אתכם בתהליך מחשבתי זה, שבסופו גם נסיון לראות האם טמונה לנו כאן התורה מטמון של ממש - הניתן להפיק לקח מעשי מועיל עבורנו?

מצוות ספירת העומר

מצווה זו פותחת: "וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאכם את עומר התנופה, שבע שבתות תמימות תהיינה."

ורש"י מפרש: "ממחרת השבת - ממחרת יום טוב." (כדעת הפרושים שנתקבלה ביהדות, בניגוד לדעת הצדוקים אשר פירשו ממחרת שבת בראשית, זאת אומרת מיום ראשון בשבוע).

וממשיך רש"י: "תמימות תהיינה - מלמד שמתחיל ומונה מבערב, שאם לא כן, אינן תמימות."

ומקובל בבתי הכנסת להקדים ככל האפשר את תפילת ערבית של מוצאי יום טוב ראשון של פסח, וכן להתחיל מאוחר את תפילת ערבית של ליל חג השבועות, על מנת שיהיו "שבע שבתות תמימות" בהידור.

המושג "תמים"

טרם שנמשיך לדון בנושא ספירת העומר, הבה נתרכז במושג "תמים" כפי שמופיע בתורה, ונבדוק האמנם הוא זהה ל 100% של שלמות, או שמא גם 98% ראויים להקרא "תמים" בדיעבד, ומה נאמר על אפשרות שלישית - ש"תמים" משמעו 100% פחות משהו לכתחילה?

דוגמה ראשונה

בפרשת חוקת נאמר "פרה אדומה תמימה" ומפרש רש"י: "אדומה תמימה - שתהא תמימה באדמימות, שאם היו בה שתי שערות שחורות - פסולה". ומסביר ה"שפתי חכמים" שאילו היה כתוב "אדומה" בלבד, גם שיערה שחורה אחת בלבד היתה פוסלת, לכן חזר הכתוב וכתב "תמימה" ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: שתיים - פסולה, אך אחת - עדיין כשרה. רואים אנו להפתעתנו, כי פרה שאינה 100% אדומה עדיין נקראת "תמימה" באדמימות.

דוגמה שנייה

פרשת "נח" מתחילה: "אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, את האלוקים התהלך נח" והנה, למרות התואר "צדיק תמים", המדרשים אינם מהססים להמעיט בגדולתו של נח, וכמובא ברש"י: "בדורותיו - יש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו (דור המבול) היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום" ועוד מביא רש"י: "את האלוקים התהלך נח" - ובאברהם הוא אומר "אשר התהלכתי לפניו" - נח היה צריך סעד לתומכו אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו".

דוגמה שלישית

בפרשת "תולדות" מוצאת התורה לנכון לתאר את אופיו של יעקב במילים "ויעקב איש תם יושב אוהלים" וזאת דווקא כהקדמה לסדרת תיכמונים ורמאויות: קניית מושג מטפיסי כבכורה (מי היה מעלה על דעתו שניתן בכלל לקנות זאת?), ובהמשך "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך", ובפרשה הבאה: "ויגנוב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי בורח הוא".

אמנם ודאי היו ליעקב סיבות למעשיו, וייתכן שביסודו היה יעקב נאיבי, אך אילולא התורה, לא היינו מעיזים להצמיד דווקא את הכותרת "ויעקב איש תם" לסדרת טריקים, אף אם הכרחית היא מול גדולי הנוכלים בהסטוריה, ומה עוד כאשר היא גם מצליחה...

דוגמה רביעית

בפרשת "לך לך", כפתיחה וכנימוק למצוות ברית מילה, מקדים הקב"ה לאברהם: "התהלך לפני והיה תמים".

כל עוד אברם 100% שלם בגופו, אינו תמים. דרוש דווקא חסרון מסוים כדי להפוך את השלם - לתמים...

מסקנה לגבי המושג "תמים" בתורה

בדומה לאמרה "אין לב שלם יותר מלב שבור" כך כאילו ראוי יותר התואר "תמים" דווקא למי שידוע וידוע לכל שיש בו חסרון בשלמות, מאשר למי שאין בו פגם כלל. אנסה להבהיר את העיקרון: הבה ניזכר במדרשים: "מפני מה לא נמשכה מלכותו של שאול (לדורות) - מפני שלא היה בו דופי", וכן: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". וכך גם כאן, לכאורה לפנינו פרדוקס: מצד אחד, התואר הרגשני "תמים" הינו ללא ספק "מכובד ונעלה" יותר מהתואר המתמטי היבש "שלם", אך מצד שני, רואים אנו בעקביות כי כל "תמים" חסרוננו בצידו. כיצד ניישב זאת? מציע אני כי בעיני התורה - חסרון בשלמות, הגורם לענווה, ולמאמץ של שיפור, עדיף על פני חוסר פגם כלל. מה שהשגנו רק לאחר עמל רב, יקר לנו ממה שהשגנו ללא מאמץ. אם עבודת שיפור לא נעשתה, אם לא היה צורך בשום מאמץ, אין ממה להתפעל. בדומה לאדם הנולד חסר ישע אך בלומדו, מתעלה על החיות הנולדות עצמאיות יותר אך אינן משתפרות, ובדומה לעדיפות האדם על המחשב ביכולתו ללמוד - שיפור עדיף

על קיפאון, וקנה המידה ל"תמימות" אינו רק כמותי אלא גם ערכי, על מאמץ ושיפור. עצם הטרחה להכשיר פרה עם שיערה אחת שחורה, הופכת לתמימה. יעקב המצטער על שהוכרח לתחבל בניגוד לטבעו ועל תמימותו שאבדה, היודע שחטא עקב כך במירמה, נקרא להפתעתו "תמים". אברהם נקרא "תמים" דווקא כשדוע לכל ששוב אין לו כל סיכוי להיות שלם לעולם.

בחזרה למצוות "ספירת העומר" - היכן החיסרון הרמוז במילה "תמימות" ?

לכאורה, אם מקדימים בתפילת ערבית הראשונה ומאחרים בתפילת ערבית האחרונה, בליל חג השבועות, יש בידינו $7 * 7 = 49$ יממות שלמות בלא כל חסרון. אך לאחר הבנתנו את המושג "תמים", דווקא תוספת המילה "תמימות" מדליקה לנו נורית אדומה ברמזה על חסרון כלשהו. אך היכן מסתתר הוא?

התשובה נעוצה, לעניות דעתי, במחלוקת שבין הצדוקים לבין הפרושים: ■ לפי הצדוקים, המפרשים "למחרת השבת - למחרת שבת בראשית" יש כאן באמת "שבע שבתות" שלמות ב 100% (שבעה שבועות שלמים מראשון ועד שבת) ואין שום חסרון כלל וכלל.

■ אך לפי דעת הפרושים, שהיא היא אשר נתקבלה ביהדות, "ממחרת השבת" הוא ממחרת יום טוב, זאת אומרת שברוב השנים כאשר פסח לא חל בשבת, אזי מתחילים ספירת העומר באמצע השבוע, ומעורבות כאן שמונה שבתות, שש מתוכן שלמות, ועוד ימים מספר לפנייהן, וימים מספר אחריהן. אז מצאנו חסרון ועוד איך - שש שבתות (שבועות) ולא שבע!

האין החיסרון גדול מדי?

מתעוררת שאלה: אפילו אם המילה "תמימות" רומזת לחיסרון כלשהו, אך החסרון שמצאנו, האין הוא גדול מדי? כיוון ש"שבת" הינה אוסף מסודר מיום ראשון עד יום שבת, אין בידינו אלא שש שבתות (ששה שבועות שלמים) ועוד מספר ימים בודדים לפני ואחרי, אשר ששה שבועות חוצצים ביניהם ולכן אינם מהווים את ה"שבת" השביעית החסרה?

הבה ננסה לתרץ

לעניות דעתי, התורה מלמדתנו בזאת כי בכך שהחשבנו את הימים הבודדים, ספרנום כל אחד, וגם ספרנום מבערב כדי לא לאבד אף רגע, בהיות הימים שספרנו שלמים כל אחד מתחילתו ועד סופו, אזי, העלינו בדרגה את שבעת הימים הבודדים ליחידת זמן "נעלה" יותר, "שלמה" יותר, לשבוע שלם, ל"שבת" אחת (למרות שימים אלו רחוקים הם זה מזה מספר שבועות ושייכים במקורם לשתי שבתות הרחוקות זו מזו) וקיבלנו בסך הכל שבע "שבתות".

והתואר "תמימות" הנלווה ל "שבע שבתות" מרמז אמנם על חסרון, אך על חסרון שהעבודה על מנת לתקנו הועילה - ובכך מלמדנו על יכולת האדם דווקא בעבודתו על תיקון חסרון, להשיג משהו שלא היה ניתן להשיגה על ידי הטבע - להפוך ימים רחוקים לשבוע, להשיג עדיפות על פני דבר שהיה שלם מלכתחילה! - "שבע שבתות תמימות" הינו תואר נעלה יותר מ"שבע שבתות" סתם!

הניתן להפיק מכך לקח מעשי?

בכותרת "שבע שבתות תמימות" מקפלת התורה לקח חשוב: עלולות מטרות להראות בעינינו חשובות ובכל זאת נדחה שוב ושוב את תחילת יישומן מפאת "חוסר זמן". כל אדם הוא מיוחד, אינו זהה לאף אחד אחר, ועל כן ביכולתו להעניק לעולם משהו, אשר רק הוא יכול. הרבה פעמים עולה במחשבה לעשות משהו מיוחד, "פריקט" כלשהו, בין אם לתועלת הכלל (לכתוב ספר, שיר, ליצור דבר אמנות כלשהו), בין אם לקידום הפרט (לימוד נושא מסוים). אך עצם הפרנסה היום יומית של האדם ומשפחתו וקשיי החיים השונים, דורשים כה הרבה ממרצנו ומזמננו, עד אשר לא נותרים בידינו כי אם שעות ורגעים מפוזרים אשר לכאורה "לא שווה" להתחיל בהם פעילות ארוכת טווח. אך כל אדם הינו עולם בפני עצמו ולא סביר שבא לעולם על מנת לשרוד בעצמו ולהמשיך את הגזע בלבד ואף לא על מנת לחנך את ילדיו בלבד. ומלמדתנו התורה "להרים מהרצפה" גם את רגעי הזמן הקטנים. יקרים הם מפז. אם נתכנן את זמננו מראש בכדי שכל רגע ינוצל למטרה הראויה בעינינו ולא יחלוף ללא מחשבה תחילה, נוכל לצרף אפילו רגעי זמן מפוזרים, קטנים ובודדים, נוכל "להטילא" אותם יחדיו, לארוג וכאילו ליצור "יש מאין" מסות זמן גדולות ויעילות אשר נוכל לנצלן למשימות נעלות בנוסף למלחמת הקיום הכפויה עלינו. ונהיה משולים לחרוצים באמרה: "לעצלנים אין זמן לשום דבר, אך החרוצים העסוקים תמיד, מוצאים זמן לכל דבר".